

Bitni sastojci obiteljske duhovnosti u budućnosti

Rudolf BRAJČIĆ

Sažetak

Pisac, predvođen K. Rahnerom, predviđa temeljne crte duhovnosti vjernika u budućnosti: ona će biti crkvena, s prijelazom s raznolikosti oblika na raznolikost metoda, bit će pitanje vlastite odgovornosti i slobode kao i rezultat zajedničkog iskustva Boga s osjećajem da laik nosi Crkvu a ne obratno.

Zašto ova tema? Tema u sebi nosi orijentacijsko obilježje. Htjela bi današnjoj obitelji kao srcu *Crkve* i *Društva* pokazati kakvo treba da bude to srce u budućnosti glede njegove duhovne strukture i religiozne ispunjenosti.

Pod budućnošću razumijem duhovnu pozornicu, na kojoj će se odvijati život obitelji u vrijeme, koje nadolazi, a svakako u okolnostima koje će vladati u svijetu drukčije nego što su danas u ovo naše vrijeme. Iako je futurologija, govor o budućnosti nezahvalan i neuhvatljiv zbog nepredvidivih čovjekovih povijesnih koraka, na koje se čovjek slobodno odlučuje, ipak, jer njegova sloboda nije apsolutna nego mnogočim uvjetovana, a k tome i odvija se pod ravnanjem vrhovnog zakona da čovjek bira ono što u datom času misli da je najbolje za njega, možemo proricati neke buduće stvari, uvijek uz klauzulu, dakako, da se možemo i prevariti.

Pred nama u Hrvatskoj su dvije budućnosti, prva ona koja je na Zapadu sadašnjost, a za nas je još uvijek budućnost, jer zasada u nekim pojednostima nismo dostigli Zapad, a druga je ona otvorena za Zapad i za nas, koja za Zapad i za nas stoje pred nama. Ova druga nas ovdje zanima, a budući da se ona kao u klici skriva u sadašnjem stanju Zapada, i otuda se, iz tog sadašnjeg stanja na Zapadu odgonetava, govoreći o njoj, o toj drugoj, za nas daljoj, bit ćemo upozoreni i o nama bližnjoj, onoj koja je danas na Zapadu.

Klica budućnosti zove se laicizacija društva, njegova sekularizacija, njegova humanizacija. Sva su ta tri izraza po sebi vjerski uporabiva, ukoliko se temelje na legitimnoj autonomiji, neovisnosti vremenitog dobra, laičkih zanimanja i čovjekova počovječenja, neovisno o crkvenim institucijama, crkvenoj kompetenciji i vodstvu, ali su ti izrazi u isti mah vjerski i vrlo opasni, ukoliko se sve nabrojeno odvija u neovisnosti o Bogu i svjetlu njegove Riječi, čuvane u Crkvi i dijeljene kroz Crkvu, pa se svi spomenuti

izrazi pretvaraju iz laicizacije u laicizam, iz sekularizacije u sekularizam, iz humanizacije u humanizam, dakle u nesretne – izme, u koje se čovjek zatvara u se ne hajeći za nît Transcendencije za koju je privezan, za Boga, za svoje izvorište i za svoj uvir.

To otkapčanje od Transcendencije stvara danas u društvu odsutnost svetoga, pustinju religioznoga, desakralizaciju sakralnoga, poznanstvenjnje neobuhvatljivog misterija, potonuće nevidljivoga u vidljivo. Pri tome je stvoren okvir po čovjekovoj mjeri neograničenog napretka u tehnici i standardu, u znanosti i kulturi, umjetnosti i zabavi, koji u svoju struju povlači sve slojeve od djece do staraca, i to u ubrzanom ritmu, munjevitom kompjutorskom brzinom, oblijećući sve krajeve svijeta glasom, slikom, spoznajama, stvaralačkim poticajima, paleći ljudsko zapaljivo biće strjelicama obećanja slobodnog tržišta, gospodarske utrke i gomilanja kapitala, ne ostavljajući ljudima predah da se susretnu sa sobom, da se smire, da se nađu, da se duševno odmore, da same sebe udahnu dubljim disanjem i nađu se tamo gdje oni jesu, stvarni, istinski. Ubrzano se stvara bolja kvaliteta materijalnog života na svim područjima: stanovanja i uređaja stanova, na poslovnim mjestima, na putovanjima, na odmaralištima, u hrani, u odijevanju, u zdravstvenim ustanovama, rekreacijski programi niču kao gljive poslije kiše, čovjek se produljuje, društvenost je organiziranija i raznolikija, plima naivnog optimizma u tom ozračju neprestano je u porastu. A taj orkan materijalnog napretka nezaustavno ide naprijed osvajajući još neosvojene prostore budućnosti s istim nabojima laicizma, sekularizma i humanizma. S takvom situacijom ulijećemo u budućnost pa možemo sebi misliti kakva će ona biti.

Duhovna osovina tog i takvog sadašnjeg i budućeg društva je sloboda: sloboda misli, sloboda zbora, sloboda tiska, sloboda promidžbe, sloboda učenja, slobodne neutralne škole, sloboda poduzetništva, sloboda ustanova, sloboda tržišta, itd. Društvo se danas misleno raslojilo glede filozofske i religiozne tematike, gledom na rješavanje socijalnih i političkih problema, današnji čovjek nosi u ruci iskaznicu koja mu daje pravo na njegovu misao, na njegov rad vođen tom mišlju a tu iskaznicu mu daje sloboda. Konfrontacije i sukobi koji se iz toga prirodno rađaju nastoje se izbjeći prizivom na pluralizam, na pluralizam misli i ponašanja, na pluralizam kulturâ i civilizacijâ, na pluralizam vjerâ i vjerskih učenja, na pluralizam koji treba živjeti u snošljivosti, u podnošljivosti jedni drugih, u međusobnom uvažavanju i međusobnoj uviđavnosti. Čini se da budućnost ide u susret još većem idejnom, kulturnom, religioznom raslojavanju, duhovnoj atomizaciji društva umjesto unifikaciji, jer kad misao poprimi narav ukusa, rasprava o istini postaje bespredmetna, *de gustibus non est disputandum* (o ukusima se ne razgovara), govorili su stari Latini.

Dok ovako prebiremo niti budućnosti, dobro se je osloboditi od eventualno pogrešne predodžbe o našoj Crkvi i vjeri. Naša je Crkva sagrađena

na klisuri, ali nije klisura, naša vjera je vjera nepromjenljivih istina, ali nije nepovijesna, tako da te istine ne bi u našu svijest dolazile različito u različitim vremenima. Sjetimo se naše religiozne svijesti prije Drugog vaticanskog koncila i naše današnje podanašnjene svijesti o Crkvi i Božjem narodu, o mjestu laika u Crkvi i u svijetu, o inkulturiranoj poslijekoncilskoj liturgiji, o slobodi savjesti, o poslijekoncilskom gledanju na svjetske religije, na ateiste, na shizmatike i heretike, itd. Crkva, dakle, a to smo mi, stavljena pred budućnost takvu kakva nam se danas pokazuje, uza svu nepromjenljivost mora se podvrgnuti pobudnošćenju, koje nije ništa drugo nego posadašnje pod vidikom budućnosti, koji je vidik čini selektivnom s obzirom na sastojke njezine sadašnje svijesti.

Mi bismo ovim predavanjem u vezi s obitelji u budućnosti htjeli upozoriti na neke od tih biranih elemenata, koji u sebi nose naboj budućnosti, a očekuje se da će se morati naći među sastojcima obiteljske duhovnosti u budućnosti.

Riječ »duhovnost« ovdje pokriva mnogo širi prostor nego što ga ima riječ »pobožnost«. Duhovnost je kao i pobožnost vrlo osjetljiva biljka, koja izrasta iz različitih srdaca, u različitim povijesnim i kulturnim uvjetovanostima, pod različitim osobnim i društvenim podnebljima pa je svim tim različitostima i obilježena. Stoga je teško o njoj govoriti o jednoobraznoj stvarnosti, a ipak moramo o njoj kao takvoj govoriti, ako želimo iznijeti neke njezine bitne crte, koje će se pojavljivati na njezinu licu u budućnosti u onih, koji će u toj budućnosti provoditi obiteljski život, život laika u Crkvi i u svijetu.

Te će crte ovdje iznijeti prema Karlu Rahneru:

Duhovnost budućnosti bit će kao i dosada crkvena kao što se je ona dosada u povijesti uvijek pokazivala ili autentične, originarne i istinske kršćanske duhovnosti uopće neće biti. S gubitkom identiteta s crkvenom duhovnošću prošlosti izgubila bi samu sebe.¹

Stoga duhovnost budućnosti, *prvo*, ne će biti zasnivana ni na mitu, ni na filozofima, zvali se Aristotel ili Hegel, ona će se zasnivati na Bogu objave kao začetniku, kao dinamičnom pratemelju čovjekove povijesti i ostvaritelju njezinoga cilja. Duhovnost budućnosti ne će se baviti Bogom ni ovog ni onog uglednika misli nego Bogom Abrahamovim i Ocem Gospodina našega Isusa Krista. Ta duhovnost ne će biti slijepa za vertikalnu nit i neće smjeti zahiriti u horizontali vođena filantropskim motivima. U njoj će morati biti nazočni »duh i istina« kao neizostavan njezin okoliš. Raspeti i Uskrsnuli će ostati kao autentična Božja riječ o Bogu i čovjeku i njihovim međusobnim odnosima, ireverzibilne grješnosti i apokaliptičkog pečata na sebi. Bit će to duhovnost stapanja vjerničke sudbine sa sudbinom Isusa

1 Usp. K. RAHNER, *Elemente der Spiritualität in der Kirche der Zukunft* (prema: P. IMHOF, *Theologie XIV*, Benziger Verlag, 1980, str. 368-382.)

Krista, kroz primjer kojega će se vjerniku prosijecati životni putovi i zacrtavati živi moral u sinhroniji, suglasju s Duhom Svetim, koji će ga uvesti u istinu, slobodu i blaženost Božju. Ta će duhovnost živjeti u Crkvi, od Crkve će biti prihvaćena i nošena. Nešto konkretnije o tome nije moguće reći. Ta će se duhovnost zbivati na temelju sakramenata i u zajednici vjernika, iako će se različitost između egzistencijaliteta i sakramentaliteta sve više osjećati. Vjernici će budućnosti težiti što većem djelotvornom sudjelovanju u politici, znanosti i kulturi s rastućom sviješću odgovornosti za vremeniti napredak ljudskog društva, ostvarujući duhovnost u dimenzijama svjetskosti. Blaženstva i evanđeoski savjeti ostat će kao najvaljaniji prosvjed protiv bogova bogatstva, užitka i moći. Duhovnost budućnosti pratit će više svijest o nemogućnosti izgradnje raja na zemlji, uzaludnosti iščekivanja kraljevstva istine, pravde i ljubavi već u ovom eonu. Buduća će duhovnost učiti iz prošlosti Crkve pozitivne i negativne strane, ističući sve više slobodu duha i djelovanje Duha Svetoga, slijedeći karizmatičke putove, manje očekujući od institucionalne Crkve glede organizacije i načina svoga života i djelovanja u svijetu. Studijem pobožnosti u prošlosti nastojat će produpsti svoju pobožnost jer je povijest duhovnosti njihova povijest. Neće povijest liturgije, svetaca i mistike mimoilaziti, a prema prilagođenim ustanovama posvećenog života bit će puni poštovanja i uvijek će nanovo otkrivati da se nadolazeća budućnost najbolje ispunja prošlošću i sadašnjošću, koja se upravo proživljava, jer je budućnost u njima već sadržana. Budućnost nije nešto sasvim nova nego je ona rascvat starih dobara kroz našu sadašnjost, koja vječno traje, kroz vječni sada. Mijenjaju se samo oni koji svoj »sada« proživljavaju.

Iz svega nabrojenog može se zaključiti da će u duhovnosti budućnosti s obzirom na njezin sadržaj biti nazočno ono bitno, temeljno, jezgrovno od evanđeoskog fundusa. Na osnovi toga možemo reći, *drugo*, da duhovnost u budućnosti neće u praksi težiti raznolikosti oblika pobožnosti kao što je to bilo donedavna prošlosti nego da će biti tendencija prelaženja s raznovrsnosti vanjskih oblika pobožnosti k prilaženju raznovrsnosti metoda crpljenja bitnog duhovnog sadržaja iz vrela objave u svrhu osobnog povezivanja s izvorom posvećenja – Duhom Svetim. Donedavna je bilo pobožnosti predragocjenjenoj Krvi, Malom Isusu, sedmerim žalostima BDM, dušama u čistilištu. Bilo je naglašeno različitih duhovnosti: benediktinske, franjevačke, isusovačke; različitih smjerova i stavova s obzirom na mistiku i njezino tumačenje; različitih pobožnosti vezanih uz razna svetišta, svece, hodočašća. Predviđa se da će se ta raznolikost sve više ublažavati. U svakom slučaju poprimat će druge zajedničkije oblike. Štovanje Marije i svetaca ne će prestati, ali će biti dublje i življe i u prisnijoj povezanosti s bitnim otajstvima vjere. Više će se govoriti o Mariji, a manje o Lurdu i Fatimi. Praško Dijete Isus lako će pasti u zaborav. U špicu će iskakati žrtveno slavlje euharistije uz diskretno povlačenje štovanja

Isusa pod sakramentalnim prilikama, time što će se euharistijskim žrtvenim misterijem nastojati udariti pečat dnevnom radu, moralnom dozrijevanju i posvećivanju svijeta profesionalnim radom u svijetu. U budućnosti ne treba očekivati proglašavanje novih dogmi. Vjernik budućnosti zadovoljit će se: da postoji Bog, da se s njim može razgovarati, da je njegova neizrecivost i neshvatljivost središte naše egzistencije i naše duhovnosti, da čovjek jedino s Isusom može živjeti i umrijeti u pravoj slobodi, da nad našim životom i nad našim grobom stoji zasaden križ, taj skandal, ali za nas izvor pravoga, oslobađajućega, religioznoga smisla našega života. Dakako, ništa od toga nije manjkalo prijašnjim generacijama, ali će budućim naraštajima to poslužiti za okosnicu, bitno njegovanu, njihove duhovnosti. Opći stil te duhovnosti odavat će tendenciju da svoje suvremenike ne odbija nego da i za njih bude privlačan.

Treće, oduvijek je pitanje vjerovanja bila osobna stvar, stvar osobne odgovornosti i slobode. Čovjek se je oduvijek morao za svoju vjeru, na kojoj se temelji njegova duhovnost, opredijeliti, da ne kažem opredjeljivati i oduvijek se morao zalagati da iz vjere ne iskoči, da ne doživi vjerski brodolom. Ali, u prošlosti je to bilo lakše, jer je sve oko njega disalo vjrom, jer se je vjerovati shvaćalo razumljivim samim sobom, pa pritisak nevjerovanja protiv vjerovanja nije bio tako jak, niti pritisak nadanja protiv svake nade nije bio neizdrživ, ni pritisak mržnje protiv ljubavi nije bio tako holokaustan. Danas, koje otvara vrata budućnosti, nije tako. Danas je okoliš vjerovanja, a to znači i duhovnosti općenito, sekulariziran svijet, ateiziran, tehnički racionaliziran, za koji je mistik, poklonik misterija, stanovnik neizmjerljivoga besmisao. Stoga će vjernik budućnosti morati biti radikalniji poklonik Boga, hrabriji nasljedovatelj Isusa Krista. K. Rahner misli da će morati dosegnuti hrabrost mučenika iz prve Crkve, koja je živjela u moru poganstva, a to znači, koja je vjerovala ne tražeći konsenzus javnosti, dapače, unatoč disenzusu. Za takvu hrabrost podloga će biti jedino osobno iskustvo Boga i njegova Duha. U tom će smislu vjernik budućnosti biti mistik ili ga uopće ne će biti. Mističnost će biti boja buduće duhovnosti. Sprema li Providnost tim razvojem buduće duhovnosti zbližavanje svjetskim religijama: hinduizmu, budizmu, donekle, i islamu, u kojima je naglašeno iskustvo Transcendentalnoga – teško je reći. Nema sumnje, treba da se jednom sastanu svjetske religije hipertrofirane misticismom a zasjenjene dogmatskim interpretacijama s kršćanstvom potencijalnim mistikom svijetlih dogmatskih sadržaja. Čini se da im je upravo mistika, mistično iskustvo Boga, dodirna točka i više zajedničko nego što su to njihova Creda. Teško se nešto određenije o tom mističnom iskustvu Boga u kršćanstvu budućnosti može reći, da li će biti ekstenzivnije ili intenzivnije. Ipak, jer pravi mistik, čini mi se, zahtjeva uz profesiju svoju profesiju, u budućnosti ćemo imati barem snažnu usmjerenost prema iskustvu Boga, koje će biti pretežno obilježje buduće duhovnosti. No, ne treba stoga uklanjati religiju kao da se ova suprotstavlja mistici.

Iz tog trećeg biljega duhovnosti u budućnosti izrasta *četvrti*: svrstavanje u bratske zajednice zajedničkog iskustva Boga, u karizmatičke zajednice. Povijest Crkve zna za pneumatike, duhovske zajednice, u svojoj prošlosti. Ukoliko su značile egzodus iz svijeta i razvijale se u suprotnosti s njim, one su se od sebe gasile kao što su se od sebe palile. Ima i danas takvih fenomena među protestantskim sektama. Međutim, današnje karizmatičke zajednice u Crkvi ne bježe od svijeta nego se smatraju evanđeoskim kvascem u svijetu. Religiozna osamljenost današnjih vjernika u svijetu i religiozni vakuum, koji vlada danas u društvu, vjernike prisiljava da stvaraju duhovna ozračja i duhovne oaze, da se religiozno osvježe, da bi mogle kroz religioznu pustinju društva naprijed. Što će se ta praznina religioznosti u budućem društvu više širiti, to će se težnja prema karizmatičkom elementu u Crkvi više očitovati, posebno još i za to, jer vjernik koji u zajednici doživi nešto što ostali oko njega nisu doživjeli, osjeća da je Golijat nevjere, laicizma i sekularizma iskustveno nadvladao te postigao ono što u borbi s njim nisu mogli postići kršćanski filozofi i teolozi, jer se u filozofskim i teološkim dijalozima spoznaja istine uvijek doživljava spoznajom koja lebdi nad ponorom neznanja, dok je iskustvo Boga praćeno mnogo većom sigurnošću nego što je teoretska sigurnost, premda se ni ono još ne može mjeriti s definitivnim posjedovanjem Boga. Doživljaj Boga u skupini nije suma, zbroj individualnih doživljaja u jedan nego je to doživljaj jedne zajednice kao takove kao što je bilo na Duhove. I to je ono što pojedine vjernike, koji nisu prošli to zajedničko iskustvo nego te zajednice gledaju sa strane, čudi: Kako to da su svi pripadnici jedne takve skupine jednako poneseni, jednako oživljeni, jednako probuđeni na radost i aktivizam? Kako to da se oni među sobom savršeno razumiju, dok su vanjskim promatračima nerazumljivi? Odgovor na to pitanje vrlo je lagan. Iskustvo za onoga koji toga iskustva nema ostaje nepoznanica. Nisu li redovnici i redovnice još uvijek vjericima koji nemaju iskustva redovničkog života poprilična enigma? A dobro se je sjetiti i toga, koliko smo mi kao obični vjernici zagonetka ljudima oko nas koji nemaju doživljaja vjere kao mi. Dakle, u karizmatičkim zajednicama dobro vođenim gledamo velik dio pobjede u budućnosti nad relativizmom istine i nad duhovnim indiferentizmom, čime ne želimo nijekati potrebu filozofskog i teološkog produblivanja i u budućnosti kao i u prošlosti s naglaskom na većoj ekonomičnosti glede rezultata.

Dotaknimo još i *peto*, posljednje obilježje duhovnosti u budućnosti. Vjernik u budućnosti ne će imati osjećaj da Crkva nosi laike, nego naprotiv, laik će trebati na svoj način nositi Crkvu. Nositeljstvo Crkve bit će jedno od obilježja vjernika budućnosti. Danas ne doživljavamo Crkvu kao »znak uzdignut nad narode«, kako je na nju gledao Prvi vatikanski sabor. Danas je mi gledamo kao siromašnu Crkvu grješnika, kao šator u pustinjskim pješčanim prostorima bijenu pješčanom olujom, umornu Crkvu, koja

pastoralno eksperimentira, tražeći tapkajući svoj put u budućnost, koja pokušava svoju vjeru nanovo prereći, Crkvu s nutarnjim napetostima, opterećenu s konzervativizmom i ugroženu modernizmom na laku ruku. No, nitko nema pravo biti ogorčen na Crkvu, od nje se udaljiti. Dalje, Crkva može remetiti duhovnost pojedinaca, npr. pretjeranim doktrinalizmom, pretjeranim legalizmom i pretjeranim ritualizmom, ali nitko se ne smije zbog toga udaljiti od Crkve u vrijeme kad zavlada zajedništvo među ljudima, a to će vrijeme biti vrijeme budućnosti, vrijeme trajnog rasta. Zašto bi bilo potrebno upravo takvu Crkvu nositi i s njom se suživjeti, kad nikako nije naivno, nego je najdublje ljudski, antinomiju duha i tijela u svom vlastitom biću držati i nositi je u ravnoteži, bez bijesa na svoje tijelo i bez svođenja svoga bića samo na duh. Već je Origen iskakanje pneumatika iz Crkve smatrao njihovim iščašenjem. Riječ je Božja sišla u tijelo svijeta i taj svijet posvećuje, uzimajući na se grijeh svijeta i također grijeh Crkve, koja je uvijek potrebna obnove i duhovne reforme. Crkvenost duhovnosti u budućnosti ne će, dakle, biti trijumfalistička, ali će veza s Crkvom biti njezina suštinska potreba. Strpljivost s ne uvijek idealnim licem službenične Crkve i u budućnosti će biti jedini put u slobodu djece Božje, inače smo na putu vođenja jednoga samodopadljivoga i egoistički intoniranoga duhovnog života. Istina je, nema religije bez mistike, ali nema ni mistike bez religije. Jedna drugu ne dokida, nego, naprotiv, upotpunjuje.

Zaključak

Htjeli smo iznijeti bitna obilježja duhovnosti u budućnosti laika-vjernika. Ta će duhovnost bitno ovisiti o tome što će laik u budućnosti živjeti u laicističkom, sekularističkom i humanističkom društvu, inače bez te ovisnosti ne bi bila po mjeri čovjeka kao povijesnog bića. Stoga će ona biti građena bitno na Božjoj Riječi, s manje raznolikosti oblika pobožnosti a s više raznolikosti metoda prilaznja k izvorima kršćanske duhovnosti, s punom odgovornošću i kršćanskom slobodom, provođena u zajednicama s iskustvom Boga, u krilu institucionalne Crkve, koja će na sebi nositi znakove više vanjske slabosti nego trijumfa, dijeleći u tome sudbinu svoga utemeljitelja.

I obitelj, u kojoj se izvorno sastoji život laika u svjetu, živjet će, dakle, u ozračju laicizma, sekularizma i humanizma, a to znači u pluralizmu, u slobodi savjesti svakoga pojedinca, u snošljivosti, pa će morati gajiti zdravi pluralizam među svojim članovima, poštovati slobodu svojih članova, vlastito poštovati njihove savjesti, živjeti u snošljivosti i u natjecateljskom duhu. U takvoj pak atmosferi razvijat će maloprije navedene bitne oznake duhovnosti u svojim članovima.

**ESSENTIAL COMPONENTS OF SPIRITUALITY OF THE FAMILY
IN THE FUTURE**

Rudolf Brajičić

Summary

The author – inspired by K. Rahner – anticipates the basic traits of spirituality in believers of the future: it will be a Church one, passing from a variety of forms to a variety of methods, it will be the concern of one's own responsibility and freedom, as well as the result of a common experience of God, under the impression that the Church is borne by the laity, not the other way round.